

ENGINEERING AND ARTISTIC COMPONENTS IN THE DESIGNER'S PROFESSIONAL COMPETENCE

*Alona Letiaha*¹

Received: 2021-09-11

Accepted: 2021-10-17

DOI: <http://doi.org/10.46489/gpj.2021-1-3-7>

Abstract. The work aims to identify existing scientific concepts for determining the engineering and artistic components in the designer's professional activity and select those relevant to the current context.

General scientific research methods, analytical, typological, semantic and comparative analysis are used for terminological definition of the conceptual framework of the designer's professional profile and outlining its theoretical and artistic application.

The author revealed non-identical definitions of engineering and artistic components in the professional activity of the designer were based on the analysis of modern foreign and Ukrainian design. Therefore, the issue of the ratio of these components is updated. Furthermore, the evolution of the designer's engineering and artistic competencies is directly related to the progress in professional education, which involves the use of many innovative technologies in training future specialists.

The author found both of these components in the designer's competence should be correlated in a proportion depending on certain conditions and design objectives. The author concluded that an art component should consist of cultural, art, psychological and social components. In the end, the author summarized the concepts of the designer's competencies and professional profile. The study results can be used in the practice of teaching design, engineering and other related subjects.

Keywords: design, designer, profession, professional activity, engineering component, artistic component, competence, professional profile, education.

¹ Alona Letiaha, Postgraduate, Kyiv National University of Culture and Arts, Yevhena Konovaltsia Str., 36, 01601 Kyiv, Ukraine, e-mail: Lavart69@gmail.com; ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0886-6477>

ВСТУП

Оцінка ролі інженерної та мистецької складових у професійній діяльності дизайнера є важливим питанням для наукових розвідок. Відповідно до естетичних, соціокультурних і функціональних завдань, дизайн є особливим видом соціально-інформаційної й художньо-образотворчої діяльності. У зазначеному аспекті дизайну активно поєднані як художні чинники впливу на глядача, так і сучасні технології проектування й графіки.

У цілому важливим є постійне удосконалення наявних наукових категорій, або формування нової концептуальної структури системи знань про дизайн. Очевидно, що сучасне знання (у першу чергу, соціальне) прагне задіяти обидві ці можливості, хоча складність такого підходу очевидна. На переконання О.Яремчука, множина понять (як і відповідне розповсюдження трактування сутностей) створює в науці про дизайн мозаїчну картину: сформовані у різних теоретичних і методологічних перспективах (а іноді й більш масштабно – парадигмах) концепти дизайну слабо узгоджуються між собою, окремі елементи не складаються в єдину картину, метамодерністська ідея коливань і фрагментації реальності здобуває додаткове обґрунтування, розмиваючи й без того досить умовний фундамент соціального наукового знання про дизайн (Yaremchuk, 2018).

З урахуванням вказаного, потребує вивчення бажане співвідношення інженерного і художнього компонентів у системі професійної компетентності і діяльності дизайнера. При цьому творче начало має бути характерним і для інженерної, і для художньої складових фаховості дизайнера.

Аналіз попередніх досліджень

Регулярно в Україні виходить значне число розвідок і прикладної літератури з питань розвитку і перспектив дизайну (Wlasov, 2005; Danylenko, 2007; Kosiv, 2019; Sbitnieva, 2014; Shumska, 2016 та ін.). Значно менше матеріалів (як наукових, так і інших) присвячені компетентності дизайнера та його професіограмі, і ще менш дослідженою у фаховому контексті є тематика інженерної та мистецької складових у професійній діяльності дизайнера.

РЕЗУЛЬТАТИ

У широкому контексті дизайн-проекування середовища передбачає спектр робіт, що спрямовані на створення візуальної гармонії в оточуючому людей просторі. Він містить у собі наступні основні напрямки:

- оформлення житлових просторів і приміщень;
- дизайнерські рішення для громадських і комерційних інтер'єрів: банків, офісів, магазинів тощо;
- архітектурний та інтер'єрний дизайн промислових споруд;
- виставочний дизайн;
- інші види робіт: дизайн меблів, світлодизайн, рекламний, предметний дизайн тощо.

Графічний дизайн є «дизайнерським проектуванням, що спрямоване на візуалізацію інформаційних даних, а також формування графічних знакових систем для предметно-просторового середовища та графічних елементів для промислових виробів» (DSTU 3899-99, 1999).

На думку професора М.Селівачова, «поняття «дизайн» і «технічна естетика» увійшли до українських словників тільки в 1960-х рр., одночасно з усвідомленням вітчизняним мистецтвознавством специфічності,

навіть окремішності цих галузей художньої діяльності» (Selivachov, 2010).

Мистецтвознавець і художник-графік В.Власов у «Новому енциклопедичному словнику образотворчого мистецтва» феномен дизайну зводить до творчого методу та переконаний, що, на відміну від художників, роль дизайну в сучасному суспільстві істотно завищена. З огляду на вказане, дизайн є творчим методом і процесом функціонального формоутворення, а також галуззю фахової діяльності з проектування промислових виробів, меблів, інструментів, машин, організації предметного середовища, а також трудових процесів [1, с. 436-439].

Крім того, В.Власов зазначав, що поняття “мистецтво”, “естетика”, “краса”, “художність”, “проектування”, “дизайн” знаходяться у складних відносинах зв'язку й відмінності, які історично змінювалися. Вони не тотожні, однак нерозривно взаємозалежні. Широке розуміння мистецтва передбачає виявлення якісного рівня будь-якої професійної (“мистецької”) діяльності, що охоплює багато видів і різновидів технічної, естетичної й художньої творчості (Wlasov, 2005).

Діяльність фахового дизайнера безпосередньо пов'язана з поняттям професіоналізму. Професіонал являється особою, що зробила певне заняття своєю професією; людина, що стала в якій-небудь сфері діяльності фахівцем. Це підготовлений для роботи у певній сфері спеціаліст, що має навички, кваліфікацію, а при необхідності й допуск до виконання обов'язків за своєю спеціальністю.

Професіонал звичайно є членом співтовариства кваліфікованих фахівців, що володіють навичками в певній галузі (професією). Такі співтовариства займаються підготовкою й навчанням своїх членів за межами первинної

(університетської) освіти, також розробляють кодекси поведінки і галузеві стандарти, а також мають право видавати дозволи (ліцензії) на заняття професійною діяльністю й контролювати діяльність своїх членів.

При цьому під професійною діяльністю розуміється складна діяльність, яка виступає перед людиною як конституйований спосіб виконання чого-небудь, що має нормативно встановлений характер. Професійна діяльність є об'єктивно складною, тому вона важка для освоєння, вимагає тривалого періоду теоретичного й практичного навчання.

Переходячи власне до професіограми дизайнерів, слід вказати, що дизайн першопочатково з'явився на стику багатьох дисциплін і практик: ергономіка, матеріалознавство, фізика, інженерія, техніка, мистецтво, однак поняття згодом не лише не набуло більш чіткого виду, але й проникнуло у ще більшу кількість суміжних і окремих дисциплін. Психологія, маркетинг, комунікація, економіка, естетика – усі ці напрямки здійснюють вплив, а у ряді випадків самі знаходяться у залежній від дизайну ролі, складається ситуація всебічного змішування, еклектики понять. Дизайн – це свого роду медіатор, сполучна ланка між усіма учасниками й процесами виробництва. Очевидно, що подібне поєднання ускладнює чітке визначення дизайну і ролі професійних компетентностей у ньому.

Професія дизайнера в сучасному суспільстві є однією з найбільше запитаних. У компетентності дизайнера слід виокремити 5 компонентів:

- готовність до прояву компетентності (мотиваційний аспект), де готовність розглядається як мобілізація суб'єктивних сил;
- володіння знаннями змісту компетентності (когнітивний аспект);

- досвід прояву компетентності у різноманітних стандартних і нестандартних ситуаціях (поведінковий аспект);
- ставлення до змісту компетентності й об'єкту її застосування (ціннісно-значеннєвий аспект, що виступає і як додатково мотиваційний);
- емоційно-вольова регуляція процесу й результату прояву компетентності.

Фундаментальна методологічна установка дизайнерської діяльності полягає у необхідності формувати дизайнера у двох найтіснішим чином пов'язаних між собою компонентах – інженерному й мистецькому. Важливо із самого початку встановити органічний взаємозв'язок усіх інженерних і мистецьких дисциплін у ході освіти дизайнера – лише у цьому випадку їх сукупність наповниться конкретним змістом. Необхідно, крім того, забезпечити такі умови, за яких знання, отримані в ході вивчення дисциплін інженерного спрямування, могли бути ефективно реалізовані у творчому процесі комплексного дизайнерського проектування.

Обґрунтування потреби в **інженерній** складовій діяльності дизайнера полягає у тому, що стрімкий розвиток науки й техніки викликає глибокий переворот у всіх галузях виробництва й впливає на всі сторони життя суспільства. З'являється необхідність у створенні об'єктів, які полегшують повсякденне життя людини, мають певні естетичні цінності, спрямовані на створення позитивних емоцій, зручності й комфорту при взаємодії зі споживачем. Для цього об'єкт необхідно правильним чином організувати. У зв'язку із цим починають з'являтися й розроблятися методи проектування в дизайні, за допомогою яких здійснюється створення ідеального об'єкта, спрямованого на розв'язання певної

проблеми життєдіяльності людини. Кожний об'єкт створюється з метою вирішення завдань, поставлених перед проектувальником, і повинен вирішувати значне число проблем суспільства.

В основі інженерної складової дизайнерської діяльності знаходиться проектування – це процес, що включає аналіз проектного завдання, узагальнення матеріалу, виконання ескізу, макета, розрахунки технологічного процесу, художнє проектування, вивчення соціологічних і економічних вимог.

Художнє проектування в дизайні розуміється як метод і як невід'ємна частина процесу проектування промислових виробів, призначених для безпосереднього використання людиною. Процес художнього проектування складається із двох частин: визначення принципу, характеру форми виробу (об'ємний або плоский ескіз або макет) і технічне виконання виробу.

У цілому найважливішою й необхідною умовою формування когнітивного компонента інженерної, компетенції дизайну є засвоєння ними знань і вмінь у сфері художнього проектування. Це, у першу чергу, знання законів формоутворення – процесу створення форми в діяльності художника, архітектора, дизайнера, архітектора-дизайнера відповідно до загальних ціннісних установок культури й тих або інших вимог, що мають відношення до естетичної виразності майбутнього об'єкта, його функції, конструкції й матеріалів, які використовуються.

Формоутворення в художньому проектуванні включає просторову організацію елементів виробу (комплексу, середовища), обумовлену його структурою, компонуванням, технологією виробництва, а також естетичною концепцією дизайнера.

Формоутворення є вирішальною стадією дизайнерської творчості, у його процесі закріплюються як функціональні характеристики об'єкта проектування, так і його образне рішення.

Крім знання закономірностей художньо-композиційного формоутворення, професія дизайнера вимагає володіння основними методологічними принципами організації художньо-проектної діяльності. Ознаками структурності форми й змісту мають стати не тільки підсумок (продукт) дизайну, але і його процес. Сукупний досвід дизайнерського проектування, практика ефективного досягнення його цілей і фундаментальні закони людської діяльності виробляють певний загальний алгоритм структурно-етапної побудови процесу. Технічний алгоритм виробництва закріплюється в технологічній карті, дизайнерський ще не має документальної фіксації. Тим часом від його чіткості безпосередньо залежить порядок і продуктивність праці дизайнера.

Основна властивість інженерного алгоритму – нерозривність прямих і зворотних зв'язків між елементами при вирішенні операційних завдань. Тільки виконання попереднього завдання дозволяє розпочати здійснення наступного, а якщо ні, то необхідне повернення на попередню позицію. Обов'язковим вихідним моментом алгоритмізації служить мінімальність числа елементів процесуальної структури при їхній необхідності й достатності. Процесуальні елементи (специфічні по суті роботи, але структурно єдині і для дизайну, і для всякої творчості) – аналіз, концепція, синтез. Перераховані елементи універсальні й обов'язкові для всіх видів дизайнерської діяльності.

Крім того, у дизайні проектування, як і в будь-який іншій творчій діяльності, склалися й постійно

розвиваються власні техніка й технологія – матеріали, інструменти, проектна мова, засоби й прийоми роботи. Володіти ними у досконалості необхідно для успішного розв'язання поставленого перед проектувальником завдання створити новий у всіх відношеннях якісний виріб, що повністю розкриває його творчі можливості. Це найважливіша умова майстерності дизайнера, без якого будь-які, найбільш захоплюючі ідеї й задуми лишаються тільки благим наміром.

У сучасному дизайні застосовуються дві спеціальні проектні мови, що доповнюють евристичні можливості одна одної та пов'язані із творчим пошуком найкращого рішення проектного завдання. Це мова проектної графіки й мова так званого об'ємного проектування – макетування й моделювання. Тільки у досконалості освоївши обидві проектні мови – графічну й об'ємно-пластичну – і навчившись професійно на певних етапах проектування перемикатися з однієї з них на іншу, розроблювач зможе створювати вироби, що відповідають усім вимогам технічної естетики.

По міру еволюції теорії процесу художнього проектування **мистецька** складова діяльності дизайнера розглядається через такі поняття, як емоційна виразність, неутилітарність, образність, індивідуальність, асоціативність.

Емоційна виразність. Внутрішній світ дизайнера повний переживаннями й уявленнями, він емоційний. У зв'язку із цим створюване ним твір / проект буде володіти цими ж характеристиками, які знайдуть своє втілення у створюваному художньому образі.

Неутилітарність означає, що художній твір виконує в першу чергу естетичну функцію. Автор, створюючи образ, не ставить перед собою завдання реалізації певної утилітарної функції, не

задається метою створити художній твір через економічну користь або вигоду.

Образність. Художній твір є відображенням не лише ідеї, у ньому закладеної, але й світогляду дизайнера, його професіоналізму. Зоровий образ залежить від того, наскільки багата зорова пам'ять і різноманітні її образи (уявлення), а також від ступеня розвиненості художнього мислення, уяви тощо.

Індивідуальність. Саме завдяки індивідуальності забезпечується свобода проектувальника у роботі над композицією й у виборі засобів виразності. Розуміння глядачами художнього твору не може бути

однозначним, як при сприйнятті результатів інженерного мислення.

Асоціативність. Дизайнер мислить образами, постійно створюючи асоціації на всіх етапах своєї творчої діяльності. Асоціативність, як основа художнього твору, сприяє індивідуальному його сприйняттю, створюючи різні зв'язки між образами, ідеями, відчуттями у глядача.

Таким чином, проаналізувавши сучасні підходи до розкриття поняття художнього проектування та з урахуванням відповідних фахових стандартів у сфері дизайну, представимо види діяльності в структурі мистецької складової проектування у вигляді схеми (Рис. 1).

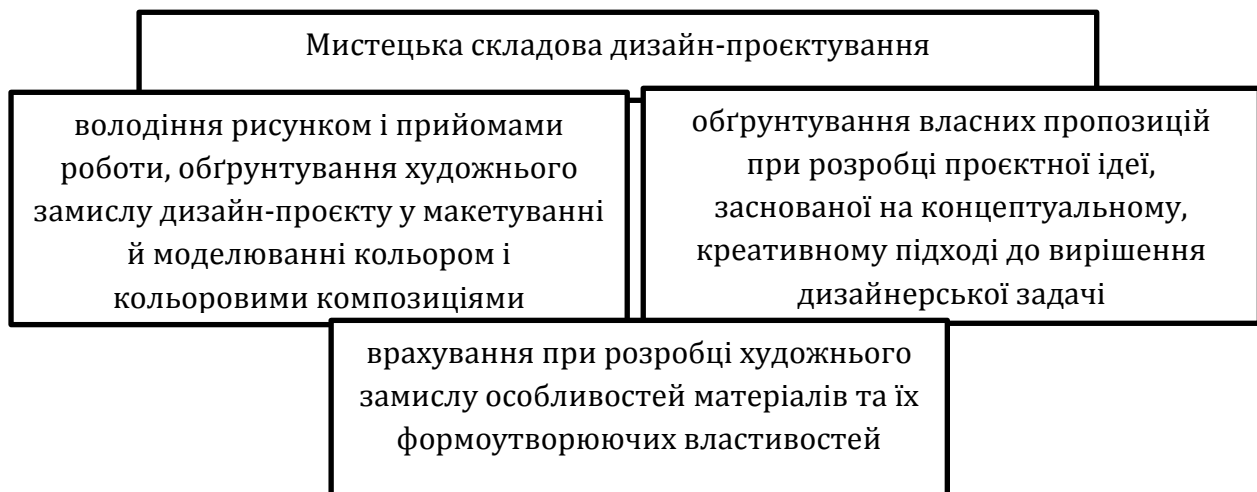

Рис. 1. Види діяльності в структурі мистецької складової проектування

Розроблено автором.

При цьому жодна із цих складових не повинна домінувати. Це обумовлене специфікою дизайн-проектування його синтетичним характером, що інтегрували аспекти мистецтва, технології, соціальних комунікацій, культури. Відповідно при дослідженні дизайн-проектування слід звертати увагу на взаємозв'язок і взаємодію між інженерною і мистецькою складовими зазначеної сфери.

Сучасний дизайнер повинен уміти створювати максимально виразні,

композиційно досконалі образи, не забуваючи про розумне використання художніх засобів, помірності й стриманості. Кожна дизайнерська розробка повинна бути раціонально обґрунтована, зручна людині, мати образну форму й чинити яскраве враження. Дизайнер вносить у предметний світ новизну не тільки індивідуальну, але й соціально осмислену. Головним критерієм досконалої форми в дизайні є її художня виразність.

У цілому, увесь обсяг творчої уяви і його рівень визначаються співвідношенням двох показників:

1) обмежувальними умовами, від яких залежать свідомість і об'єктивна значимість творів дизайну;

2) новизною й оригінальністю.

Значення уяви важко переоцінити. Вона необхідна для створення образів, сюжетів майбутнього проекту, картини. Слід відзначити, що розвиток уваги тісно взаємозалежний з розвитком творчої уяви у дизайнерів.

Уява у творчому процесі відіграє величезну роль - це здатність свідомості створювати образи, ідеї й маніпулювати ними. Творчість тісна зв'язана з усіма властивостями особистості дизайнерів і не вичерпується якою-небудь однією стороною. Психологія творчості проявляється у всіх конкретних її видах: винахідницькому, науковому, літературному, художньому. У будь-якому виді діяльності творча уява втілюється не стільки по тому, що може представляти дизайнер, незважаючи на реальні вимоги дійсності, а скоріше, як він уміє перетворити дійсність.

Сила уяви, яскравість також у значній мірі обумовлені емоційною сферою. Різні образи, що формуються уявою, нерідко виникають внаслідок підвищеної чутливості. Індивідуальні відмінності уяви можуть бути визначені й за ступенем їх реалістичності й правдивості. Так, для одних людей характерно фантазувати у сфері нереальних уявлень, інші не виходять за рамки повсякденного досвіду. Дана особливість уяви залежить від того, наскільки легко або важко даються особистості перетворення реальності.

ВИСНОВКИ

Таким чином, професійна компетенція дизайн-проектування формується на підставі інтеграції інженерної й художньої діяльності, креативно-конструктивного й естетико-світоглядного мислення.

Викладене посилює вимогу інтеграції інженерного й художнього видів проектування. Тобто діяльність дизайнера не є синонімом діяльності інженера з художнім або естетичним забарвленням у підході до форми. Однак відмінність дизайнера від інженера не тільки у різниці їх художньої підготовки, але й у відмінності самого процесу проектування. Причому проявляється це насамперед у питаннях формоутворення.

Кожний починаючий дизайнер, освоюючи техніку й технологію сучасного художнього проектування, стикається із труднощами справді творчого плану – необхідністю глибоко зрозуміти об'єктивні закони проектної мови, об'єктивні властивості матеріалів, можливості інструментів, ті засоби й прийоми роботи, які забезпечать їй якості загальнозрозумілості й практичної корисності. Попри все те йому слід знайти свою творчу індивідуальність у використанні всіх цих законів, властивостей, прийомів тощо. Кожний професійно сформований дизайнер пристосовує техніку й технологію художнього проектування, методiku їх застосування до своїх індивідуальних особливостей і насамперед до своєрідності своїх творчих ідей і задумів. Однак необхідним лишається дотримання ряду загальних принципів, професійних норм.

На підставі вищевикладеного слід стверджувати, розгляд інженерного та мистецького компонентів у професійній діяльності дизайнера має здійснюватися у контексті певної професійної спільності. Обидві зазначені складові у роботі дизайнера мають співвідноситися у пропорції 1:1 (або 50:50%). При цьому в складі мистецького компоненту рівними мають бути частки культурної, художньої, психологічної й соціальної складових (умовно кажучи по 1/4).

References

- Danylenko, V. (2007) Maibutnie yevropeiskoho dyzainu: Chekhiiia, Polshcha, Ukraina. [The future of European design: Czech Republic, Poland, Ukraine]. Kharkiv: Koloryt, 197 p. [in Ukrainian].
- DSTU 3899-99. (1999). Dyzaín i erhonomika. Terminy ta vyznachennia. [Design and ergonomics. Terms and definitions]. Vydannia ofitsiine. Kyiv : Derzhstandart Ukrainy. 33 p. [in Ukrainian].
- Hladun, O. (2009). Do problemy vizualnoi movy hrafichnoho dyzainu Ukrainy. [To a problem of visual language of graphic design of Ukraine]. Visnyk Kharkivskoi derzhavnoi akademii dyzainu ta mystetstva, 5. 42-46. [in Ukrainian].
- Koch, W. A. (1994). Simple Forms: An Encyclopaedia of Simple Text-Types in Lore and Literature. Bochum, 1994. 342 p. [in English].
- Kosiv, V. (2019). Ukrainska identychnist u hrafichnomu dyzaini 1945-1989 rokiv. [The Ukrainian identity in graphic design of 1945-1989]. Kyiv : Rodovid, 2019. 478 p. [in Ukrainian].
- Sbitnieva, N. F. (2014). Istoriia hrafichnoho dyzainu. [History of graphic design]. Kharkiv : KhDADM. 221 p. [in Ukrainian].
- Sbitnieva, N. F. (2015). Tendentsii rozvytku suchasnoho hrafichnoho dyzainu: povernennia do rukotvornosti [Trends of development of modern graphic design: return to artificialism]. Visnyk KhDADM, 4. 60-66. [in Ukrainian].
- Selivachov, M. (2010). Kulturolohichni problemy dyzainu yak vydu khudozhnoi diialnosti [Cultural problems of design as a type of artistic activity]. Aktualni problemy mystetskoï praktyky i mystetstvoznavchoï nauky. Mystetski obrii-2010. Vypusk 3 (12-13). Kyiv: Muzychna Ukraina, 351-355. [in Ukrainian]
- Shumska, Y. (2016) Ukrainskyi perfomans: korotko na marginesakh. Ukrainskyi zriz. [Ukrainian performance: shortly on margines. Ukrainian cut]. Drohobych: Kolo. 12-14. [in Ukrainian].
- Wlasov, V. H. (2005) Novyj entsyklopedycheskyi slovar izobrazytelnoho iskusstva [New Encyclopedic Dictionary of Fine Arts]. Sankt-Peterburh: Azbuka-klassyka, 752 p. [in Russian].
- Yaremchuk, O. M. (2018). Henezys ta rozmezhuvannia poniat dyzaín i proiektuvannia [Genesis and disengagement of the concepts of design and construction]. Kultura i suchasnist: almanakh. Kyiv: Milenium, 2018, 1, 217-221 [in Ukrainian].